

FINANCE AND CREDIT

Бурдонос Людмила Іванівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

Виноградня Віта Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

***Анотація.** Управління економікою як на макрорівні, так і на рівні окремих підприємств з розвитком ринкових відносин в Україні вимагає нових підходів. Особливого значення набувають проблеми створення таких механізмів управління фінансами підприємств, які б відповідали ринковим умовам господарювання та забезпечували достатній рівень платоспроможності, прибутковості, ліквідності. В сучасних глобалізаційних умовах для багатьох підприємств типовим наслідком кризових проблем їхнього економічного розвитку стала відчутна нестача необхідного обсягу оборотних активів, що істотно позначається на ефективності їхнього господарювання.*

***Ключові слова.** управління оборотними активами, оборотні активи, підприємство, стратегія.*

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Управління оборотними активами – це система цілеспрямовано організованих взаємодій між об'єктом та суб'єктом управління шляхом реалізації функцій управління із застосуванням комплексу засобів, методів і фінансово-економічних інструментів дослідження і трансформації взаємопов'язаних процесів формування та використання оборотних активів і джерел їх фінансування за складом, обсягом, структурою з урахуванням дії на них чисельних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Управління оборотними активами – це складний процес. Його складність залежить від таких умов, як: обсяг оборотного капіталу, що використовується в операційному процесі; різні види активів, що формуються за рахунок обсягу

оборотного капіталу; прискорення обороту капіталу і забезпечення постійної платоспроможності підприємства тощо.

Важливе місце в системі заходів, направлених на підвищення ефективності роботи підприємства і зміцнення його фінансового стану, займають питання раціонального формування та ефективного використання оборотних активів. За результати своєї виробничо-господарської діяльності в інтересах підприємств є вимога до повної відповідальності. Підприємства зацікавлені в раціональній організації оборотних коштів та організації їх руху з мінімально можливою сумою для отримання найбільшого економічного ефекту, також фінансовий стан підприємства знаходиться в прямій залежності від стану оборотних коштів, що передбачає взаємозалежність витрат з результатами господарської діяльності і відшкодування витрат власними засобами.

Визначають економіку підприємства оборотні активи займають по своїй величині друге місце після основних засобів в загальному обсязі ресурсів. Фінансовий стан підприємства знаходиться в безпосередній залежності від того, наскільки швидко засоби, які вкладені в оборотні активи, перетворюються в реальні гроші. З позиції вимог ефективного ведення економіки підприємства обсяг оборотних активів повинен бути достатнім для виробництва продукції в асортименті та кількості, яку потребує ринок, і в той же час мінімальним, який не веде до збільшення витрат виробництва за рахунок утворення наднормативних запасів.

Одним з факторів який суттєво впливає на рівень ефективності використання оборотних активів є дебіторська заборгованість. В Україні у сучасній практиці фінансового менеджменту управління дебіторською заборгованістю є одним з найважливіших та складних елементів управління оборотними активами підприємств. Тому завданням ефективного управління дебіторською заборгованістю є її мінімізація при певному обсязі продажу без виходу за межі фінансових відносин і стимулювання зростання обсягів реалізації за рахунок привабливості запропонованих підприємством постачальником умов розрахунків.

Для стабільного функціонування всіх ланок підприємства необхідно мати

достовірну інформацію про фінансовий стан підприємства, зокрема про кредиторську заборгованість. Так, Бутинець Ф.Ф. розглядає кредиторську заборгованість, як форму розрахунку за товари і послуги, які придбаються у ході операцій компанії, що періодично повторюються і використовуються у виробництві чи для перепродажу [1].

Кредиторська заборгованість як правова категорія – це особлива частина майна організації, що є предметом обов'язкових правовідносин між організацією та її кредиторами [2].

В економічній сутності кредиторської заборгованості притаманні наступні явища:

– відрізняється швидкістю розповсюдження від підприємства до підприємства по ланцюгу взаємопов'язаних платежів, що викликає необхідність заліків взаємних вимог;

– примусовий характер економічних відносин;

– риса заміщення оборотних засобів підприємства;

– може трансформувати безготівкові розрахунки, зокрема, змінювати способи платежів.

Управління кредиторською заборгованістю базується на специфічних принципах та методологічних засадах, які дозволяють виділити управління кредиторською заборгованістю, як окремий блок управління. Модель управління кредиторською заборгованістю підприємства формується, як сукупність окремих фінансово-математичних методів, які виступають методологічним базисом процесу управління, конкретних методик, технологій, способів та прийомів обґрунтування управлінських фінансових рішень [3, с.40-44].

Підприємство за умови недостачі власних коштів і нормального рівня кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги може скористатися банківськими кредитами або вексями. Проте дане залучення коштів може здійснюватись лише при економічній їх доцільності. Тобто, якщо підприємство візьме кошти в кредит, то при використанні цих коштів потрібно отримати такий дохід, щоб можна були їх повернути, також сплатити нараховані відсотки і отримати нормальний розмір прибутку. Залучення кредитів та інших

позикових коштів повинно здійснюватись дуже обережно і з урахуванням фінансової стійкості.

У контексті фінансового менеджменту підприємства важливе місце належить управлінню його оборотними активами, складність якого залежить від таких умов, як:

- формування обсягу оборотного капіталу, що використовується в операційному процесі;
- формування різних видів активів за рахунок оборотного капіталу;
- прискорення обороту капіталу і забезпечення постійної платоспроможності підприємства [4, с. 249].

Надлишок оборотних коштів призводить до нагромадження надмірних запасів сировини, матеріалів; послаблення режиму економії; створення умов для використання оборотних коштів не за призначенням. У разі заниження розміру оборотних коштів можливі перебої в постачанні й виробничому процесі, зменшення обсягу виробництва та прибутку, виникнення прострочених платежів і заборгованості, інші негативні явища в господарській діяльності.

Значення нормування оборотних коштів полягає в такому. По-перше, правильне визначення нормативу оборотних коштів забезпечує безперервність і безперебійність процесу виробництва. По-друге, від правильно встановленого нормативу оборотних коштів залежить виконання плану виробництва, реалізації продукції, прибутку та рівня рентабельності. По-третє, нормування оборотних коштів дає змогу ефективно використовувати оборотні кошти на кожному підприємстві. По-четверте, обґрунтовані нормативи оборотних коштів сприяють зміцненню режиму економії, мінімізації ризику підприємницької діяльності.

При використанні оборотні активи повинні приносити визначений прибуток у виробничо-збутовій діяльності підприємства. Окремі види оборотних активів можуть приносити підприємству прямий прибуток у процесі фінансової діяльності у формі відсотків і дивідендів, одже складовою частиною розроблюваної політики є забезпечення своєчасного використання тимчасово вільного залишку грошових активів для формування ефективного портфеля короткострокових фінансових вкладень.

Під час формування системи показників-індикаторів для діагностики ефективності управління оборотними активами підприємства необхідно дотримуватись певних вимог:

– добиватися комплексності та збалансованості, показників, що дозволить врахувати всі аспекти управління оборотними активами;

– прагнути до того, щоб показники економічної діагностики у повній мірі та об'єктивно відображали стан оборотних активів підприємства і надавали їм точну якісну та кількісну оцінку;

– передбачати наявність взаємозв'язку з показниками більш високого рівня;

– забезпечувати достовірність, повноту і своєчасність одержання інформації, на основі якої розраховуються показники;

– враховувати можливі зміни умов, задач і цілей діяльності підприємства відносно управління оборотними активами;

– добиватися компактності і зручності показників для практичних розрахунків, це особливо важливо, коли необхідно оперативно провести експрес-діагностику управління оборотними активами підприємства.

У виробничому і у фінансовому аспектах також управління запасами має велике значення. Використання запасів підпорядковане єдиній меті – забезпеченню безперебійного процесу виробництва та реалізації продукції. Забезпечення цієї ефективності досягається за рахунок розробки й реалізації спеціальної фінансової системи управління запасами. Ефективне управління запасами дозволяє знизити тривалість виробничого та всього операційного циклу, зменшити поточні витрати на їх збереження, визволити з поточного господарського обороту частину фінансових засобів, реінвестуючи їх в інші активи.

Система управління запасами представляє собою частину загальної системи управління оборотними активами підприємства, що полягає в оптимізації загального розміру й структури запасів товарно-матеріальних цінностей, мінімізації витрат на їх обслуговування та забезпечення ефективного контролю за їх рухом [5, с. 50].

Під час інфляційної економіки ціни, за якими сформовані запаси товарно-матеріальних цінностей, потребують відповідного коригування до моменту виробничого споживання або реалізації цих активів. Якщо таке коригування цін не буде зроблене, реальна вартість запасів цих активів буде знижуватися, відповідно буде знижуватися і реальний розмір інвестованого в них капіталу.

Від моменту відвантаження продукції до моменту надходження платежу засоби підприємства “мертві” у вигляді дебіторської заборгованості. Тому у процесі фінансово-господарської діяльності у підприємства постійно виникає потреба проведення розрахунків зі своїми контрагентами, бюджетом, податковими органами.

Відвантажуючи вироблену продукцію, підприємство, як правило, не отримує гроші негайно, тобто воно кредитує покупців. Одже важливим завданням є ефективне управління дебіторською заборгованістю, спрямоване на оптимізацію загального її розміру та забезпечення своєчасної оплати боргу.

Також політика управління грошовими активами є частиною загальної політики управління оборотними активами підприємства, адже полягає в оптимізації сукупного розміру їх залишку з метою забезпечення постійної ефективного використання в процесі збереження й платоспроможності.

При наявності на підприємстві розробленої ринкової стратегії поведінки залучення капіталу збільшує можливості фірми по розширенню діяльності, дозволяє використати ефект фінансового важеля, підвищити рентабельність власного капіталу. В іншому випадку банківські кредити замість забезпечення росту компанії, її фінансового оздоровлення можуть спровокувати кризову ситуацію.

Щодо векселів, то даний вид фінансування оборотних активів є найпростішою і найпоширенішою формою кредитних грошей. Найбільше він використовується при розрахунках з постачальниками за умови браку фінансових ресурсів у підприємства і за неможливості розрахуватися з постачальниками. Саме через вексель реалізується незадоволений попит на гроші як засіб платежу. Коли таких грошей недостатньо, їх замінює вексель

Планування оборотних коштів здійснюється відповідно до кошторисів

витрат на виробництво і невиробничі потреби та бізнес-плану, який охоплює й пов'язує виробничі й фінансові показники, створюючи саме цим умови для успішної комерційної діяльності та розвитку підприємництва. Визначення потреби в оборотних коштах здійснюється через їх нормування. Нормування оборотних коштів передбачає врахування багатьох факторів, які впливають на господарську діяльність підприємств. На підприємствах виробничої сфери до них належать:

– умови постачання підприємств товарно-матеріальними цінностями: кількість постачальників, строки поставки, розмір транзитних партій, кількість найменувань матеріальних цінностей, форми розрахунків за матеріальні цінності;

– організація процесу виробництва: тривалість виробничого циклу, характер розподілу витрат протягом виробничого циклу, номенклатура випущеної продукції;

– умови реалізації продукції: кількість споживачів готової продукції, їх віддаленість, призначення продукції, умови її транспортування, форми розрахунків за відвантажену продукцію [6, с. 183].

Нетрадиційним для вітчизняних підприємств, хоча і достатньо перспективним є такий інструмент повернення дебіторської заборгованості як факторинг – продаж дебіторської заборгованості. Це пояснюється високим ризиком неповернення дебіторської заборгованості в наших умовах, досить високими цінами на факторингові послуги, хоча і за кордоном ціни на подібні послуги вище, ніж, наприклад, процентна ставка банківського кредиту. Одже варто розглянути можливість використання послуг факторингу в управлінні дебіторською заборгованістю, проте використання факторингу має бути виправданим і застосовуватись лише у випадках, коли затрати на повернення простроченої дебіторської заборгованості, витрати на обслуговування поточної дебіторської заборгованості будуть перевищувати витрати на оплату послуг факторингу.

Можна виділити основні шляхи створення ефективної системи управління оборотними активами підприємства:

- впровадження нових технологій та підвищення ефективності праці;
- прискорення оборотності оборотних активів за рахунок визначення зайвих запасів та їх ліквідації, оптимального вибору постачальників і поліпшення організації постачання;
- раціональної організації збуту, формування і реалізація ефективної кредитної політики;
- формування такого обсягу та структури запасів, які б забезпечили неперервність і стабільність виробничого процесу при мінімальних витратах на утримання запасів;
- оптимізація обсягу дебіторської заборгованості, розрахунків та визначення оптимального залишку грошових коштів, складання бюджетів поточних надходжень і витрат;
- використання раціональної політики фінансування оборотних активів.

Основні напрямки підвищення рівня рентабельності підприємств є: проведення серйозних маркетингових досліджень та прогноз кон'юнктури ринку, визначення своєї ніші на ринку і споживачів своєї продукції і послуг, збільшення виручки підприємства, яка має великий вплив на прибуток.

Список джерел:

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський словник . Житомир: ПП “Рута”, 2001. 224 с.
2. Базилевич В. Д. Ринкова економіка: основні поняття і категорії: Навч. посіб. К.: Знання, 2009. 263 с.
3. Бондаренко О. С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. Інвестиції практика та досвід. 2008. № 4.С.40–44
4. Омелянович Л. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Донецький національний ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган- Барановського. 2-ге вид., перероб. і доп. Донецьк: ДонНУЕТ, 2008. 281с.
5. Іванова М.І. Системний підхід до управління оборотними коштами. Академ. огляд. 2007. № 1. С.48–53.
6. Потій В. З., Бабяк Н. Д., Жолнерчик Г. Ю. та ін. Фінанси підприємств: тести, задачі, методичні рекомендації: Навч. посіб. Київський національний економічний ун-т . К. : КНЕУ, 2005. 244 с.